

a. n. d. l. l. l.
a/a

Mezinárodní symposium k 100letému výročí Ebbinghausovy monografie "O paměti".

Ve dnech 30. května až 2. června 1985 se konalo ebbinghausovské symposium, které organizoval Ústav pro dějiny novější psychologie na pasovské universitě v Bavorsku, otevřené v roce 1978.

Vztahy Čech a, konkrétněji, města Prahy k Pasovu jsou staré, avšak ne vždy byly přátelské. V současné době má universita Karlova a pasovská universita smlouvu o spolupráci, platnou od roku 1983. Týká se obou fakulty filosofické a právnické.

Ústav byl založen v listopadu 1981 v Passau /Schustergasse 21/ a je jedinečnou institucí nejen v Evropě ale na světě.^{1/} V jeho

1/J. Brožek, Study of the history of psychology around the world. Recent institutional and organizational developments. Revista de Historia de la Psicología, 1983, 4, 309-310

sbírkách se shromažďují 1/primární materiály, které vyšly tiskem, včetně psychologických časopisů, 2/sekundární/historiografické/ publikace, týkající se vývoje psychologie, 3/archivní materiály/korespondence, rukopisy, různé písemné dokumenty, fotografie/, 4/aparatura klasické experimentální psychologie i testové materiály všeho druhu.

Mezi archivními materiály v ústavu má důležitý význam dokumentární pozůstalost Hermanna Ebbinghause /1850-1909/. Perlou této sbírky je původní text/1880/ epochální práce Ebbinghausovy o paměti. Publikace tohoto rukopisu byla jedním z prvních edičních činů nového ústavu^{2/}

2/H. Ebbinghaus, Urmanuskript "Über das Gedächtnis" 1880, Passau: Passauer Universitätsverlag, Nr. 1 Passauer Schriften zur Psychologiegeschichte, 1983

Konečný text monografie, obsahující výsledky průkopnických experimentálních studií Ebbinghausových o paměti vyšel roku 1885^{3/}.

3/H. Ebbinghaus, Über das Gedächtnis, Leipzig, Duncker u. Humblot, 1885

Bylo tudíž zcela přirozené, že tento ústav uspořádal mezinárodní symposium, věnované životu a práci autora, s důrazem na výsledek jeho monografie o paměti, která otevřela cestu experimentálnímu studiu vyšších psychických funkcí. W.Wundt, zakladatel /r.1879/ první výzkumné laboratoře pro experimentální psychologii, v Lipsku, výslovně prohlásil, že se vyšší psychické činnosti vůbec nedají zkoumat laboratorně, experimentálně, a připsal tento úkol sociálně-historickému odvětví vědecké psychologie, jemuž dal název - ne zrovna nejpriléhavější - "Völkerpsychologie". V této perspektivě, Ebbinghausova studie o paměti, s podtitulem "Untersuchungen zur experimentellen Psychologie", byla ve vývoji psychologie činem vsutku revolučním.

Účastníky symposia uvítal ředitel ústavu prof. Werner Traxel, který též otevřel pozoruhodnou výstavku, obsahující řadu zajímavých dokumentů, ilustrujících život a dílo H.Ebbinghause. Uvedenou výstavku připravili G.Schusterová-Tyrollerová a W.Bringmann. Příkladnou organizaci symposia zajistil dr.Horst Gundlach. V průběhu zasedání byli účastníci přijati též dr.Pollokem, rektorem university, slavistou, který přispěl k uzavření smlouvy o spolupráci mezi universitou Karlovou a pasovskou a sešli se i s příbuznými z rodiny H.Ebbinghause.

Nejvíce účastníků bylo z NSR /8/. Následovaly Spojené státy /5/, Kanada /3/, Holandsko/2/. Ostatní přijeli z Bulharska, Československa, Itálie, NDR, Norska, Španělska, Švýcarska a Západního Berlína. Referáty byly předneseny německy a anglicky. Následovaly živé diskuse jichž se účastnili další kolegové jakož i studenti z různých universit. Mezi diskusními příspěvky byly zvláště cenné komentáře Gustava A.Lienerta z erlangenské university, Mitchella G.Ashe z university v Iowě, Eckerta Scheerera z university v Oldenburgu a Lothara Sprunga z berlánské Humboldtovy university.

Referáty lze seskupit do šesti tematických okruhů:

1. Život H. Ebbinghause. Pozornost byla věnována jeho dětství a mládosti v porurakém městě Wuppertalu, tehdy se rychle průmyslově rozvíjejícím. Nové informace byly sděleny na základě dopisů mezi Hermannem Ebbinghausem a jeho bratrem Karlem z doby jejich pobytu v Anglii. Formatika biografická byla obohacena údaji o Ebbinghausově činnosti na berlínské universitě.

2. Studium paměti před Ebbinghausem a v jeho době. Z předvědecké fáze psychologie hlavní důraz se kladl na přínos Aristotelův v němž se paměť chápala jako funkce společného smyslu /sensus communis/ a na myšlenky Descartovy, který rozlišoval mezi tělesnou/motorickou/ a intelektovou pamětí, jež zahrnovala sebeuvědomění. Z literatury 19. století byl vyzdvížen přínos Herbartův a herbartovců včetně Lindnera. Waitzovo pojetí polyvalentních asociací bylo experimentálně studováno a dokumentováno Ebbinghausem.

3. Zrod experimentálního studia paměti. Před Ebbinghausem byl v Německu zájem o mnemotechniku, Herbart se snažil o "matematizování" představ a Dörfer 1866 publikoval první německou monografii o paměti pod názvem "Denken und Gedächtnis". Ebbinghausův stroze experimentální a kvantitativní přístup se hluboce lišil od předchozího spekulativního resp. úzce na praxi zaměřeného zájmu. Ebbinghaus zdůrazňoval přesnou platnost sebepozorování a zkoumal paměťový výkon v přesně vymezených experimentálních podmínkách. Chápal paměť jako energii, která se vytváří činností při zapamatování. Výzkum paměti je podle něho důležitý pro racionalizaci výuky na školách.

4. Punkce přístrojů při studiu paměti. Ačkoli Ebbinghaus založil tři laboratoře /Berlín, Vratislav, Halle/ nevěnoval konstrukci nových přístrojů větší pozornost. Ve svých paměťových pokusech používal řadu bezesmyslových /na potenciální asociace chudých/slabik psaných na listinách. Teprve později se faktor času kontroloval instrumentálně /rychlost v jaké jednotlivé slabiky následovaly i trvání expozice každé z nich/.

Ebbinghaus sám používal metronomu a hodínek. Paměťový buben se dokládá v roce 1893. Ve svém "mnemometru" Ranschburg uvedl pro studium lidské paměti v roce 1909 další význačné zpřesnění expoziční doby. Ranné studium paměti u zvířat se zakládalo na jiných metodických přístupech než těch, které používal Ebbinghaus. Zdůrazňovalo se spíše učení, ~~řešení~~ řešení problémů a adaptace /např. v bludišti a puzzle boxech/ než křivky zapomínání. Důležitým krokem bylo uvedení Hunterovy metody opožděných odpovědí v roce 1913. Nové impulsy přišly v druhé polovině 20. století z oblasti počítačového studia ukládání a vyhledávání informací i rychlého rozvoje kognitivní psychologie.

5. Ohlasy a přijetí Ebbinghausových prací, zejm. spisu "O paměti".

Referáty byly předneseny o ohlasech Ebbinghausových prací v Evropě i v Americe. Je zajímavé, že zatímco Abriss der Psychologie /1908/ vyšel ve Spojených státech v témže roce co německý originál, slavná monografie o paměti /1885/ byla vydána anglicky až v roce 1913 a významné Grundzüge der Psychologie /1.vyd.1902/ nebyly anglicky vydány vůbec. Na druhé straně ruský překlad knihy Grundzüge der Psychologie vyšel v Petersburgu roku 1912 a Abriss der Psychologie vyšel také roku 1911.

6. Ebbinghaus versus Dilthey.

Dva referáty byly věnovány sporu mezi Ebbinghausem jako zastáncem přírodovědného směru /naturwissenschaftlich/ a Diltheyem, který zastával směr duchovnědný /geisteswissenschaftlich/. Ebbinghaus hovořil o biologicky podložené, analyzující a kausálně vysvětlující /erklärende/ psychologii na rozdíl od popisné a chápající /beschreibende, verstehende/ psychologie, kterou prosazoval Dilthey. Z dnešního hlediska je možno se dívat na tato dvě stanoviska jako na dvě různá paradigmatu v psychologii. Obdobná diskuse pokračuje ještě v druhé půlce 20. století, např. mezi behavioristou B.F. Skinnerem a C. Rogersem, představitelům humanistické psychologie.

Je jisté, že Ebbinghausova experimentální náročnost a kritičnost pomohla vytvořit pevné vědecké základy experimentálně psychologického výzkumu vůbec.

Význam z Ebbinghausova díla má nejen jeho obsáhlý experimentální výzkum paměti, který vyvrcholil knihou "O paměti", ale též doplňovací test, uveřejněný 1897 a řada studií z psychologie vnímání.

Pasovské symposium přispělo podstatně k rozšíření a prohloubení našich vědomostí o životě a dílu H.Ebbinghause. Sborník ze symposia vyjde jako 7. číslo řady "Pasovské spisy k historii psychologie".

J. Brožek, J. Hoskovec